

Sneeuwtrek... hoe ging dat ook al weer? Wisten Kramsvogels het nog in februari 2010?

MARC HERREMANS

De vogeltrek richting zachtere oorden wikkelt zich traditioneel hoofdzakelijk af in een ruime najaarsperiode van augustus tot november. Heel af en toe gebeurt het wel eens dat ook in de echte wintermaanden er opeens terug massale vogelverplaatsingen optreden, en dan hebben we het niet over de vogels die het jaar inzetten in grote paniek na het vuurwerkslagveld. Bij de minste vorst gaan soorten als Kievit *Vanellus vanellus* en Goudplevier *Pluvialis apricaria* al op de loop. Als het bitter koud wordt arriveren hier dan weer grote groepen eenden en ganzen zoals Kolganzen *Anser albifrons* en Toendrarietganzen *Anser fabalis rossicus*. We spreken dan van vorsttrek.

Alhoewel hun vaste trek zich in oktober en ten dele november afspeelt kunnen we midden in de winter soms opeens ook soorten als Kramsvogel *Turdus pilaris* en Veldleeuwerik *Alauda arvensis* in grote aantallen opnieuw zien bewegen. Dit gebeurt alleen bij specifieke omstandigheden, en altijd is sneeuw de boosdoener. Van deze soorten overwinteren blijkbaar stevast duizenden vogels ten oosten en noorden van ons. Zodra de sneeuwdikte daar echter een kritisch niveau bereikt en hun voedsel onbereikbaar wordt, zien ze zich genoodzaakt massaal weg te vluchten richting zachtere oorden. Redden wie zich nog redden kan is dan het devies. Dit noemen we sneeuwtrek. Veelal is deze niet naar het zuidwesten georiënteerd zoals de najaarstrek, maar eerder naar het westen. Dit heeft alles te maken met de verzachtende invloed van de zee en de warme golfstroom in het uiterste westen van Europa. Vlak aan zee ligt er doorgaans minder of zelfs helemaal geen sneeuw.

Maar sneeuwtrek, dat leek iets van vroeger. Een lange rij (extreem) zachte winters (zie ook Leysen 2010 elders in dit nummer) toonde aan hoe brandend actueel de klimaatopwarming wel is, en zorgde er intussen voor dat deze overlevingsstrategie overbodig leek. Voor zangvogels die niet zo lang leven betekent dit dat we nu met populaties zitten die dat nog nooit hebben moeten doen.

De Kramsvogel is een trekvogel met flinke doortrek in het najaar van vogels ver uit Scandinavië en Rusland. Maar het is toch ook een soort waarvan veel vogels in de winter flirten met de vorstgrens: zo lang mogelijk ter plaatse blijven om dan alsnog weg te vluchten bij te veel sneeuw zoals dat bv. in Nederland vastgesteld werd in januari 1985 en 1987 (Lensink 2002). Niet te verwonderen dat de reeks zachte winters voor veranderingen in hun trekgedrag zorgde. In vergelijking met eind vorige eeuw was de trek recent eerst later in het

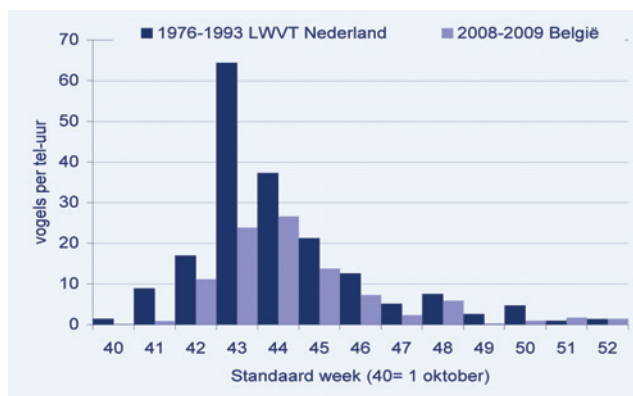
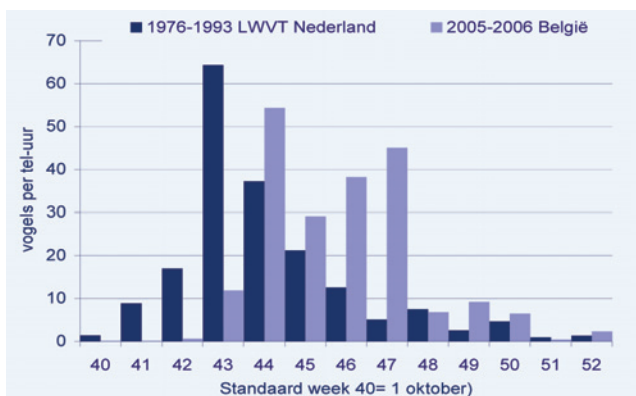

Kramsvogel *Turdus pilaris*. 10 maart 2010. Oostende (W)
(Foto: Frank Snykers)

najaar, en de afgelopen twee jaar viel bovendien op dat er veel minder vogels tot hier trokken en allicht ten (noord)oosten van ons overwinterden. Vroeger waren grote zwermen Kramsvogels langs de kust op de bessen van Duindoorn *Hippophae rhamnoides* karakteristiek, maar vooral eind '09 bleven ze helemaal afwezig.

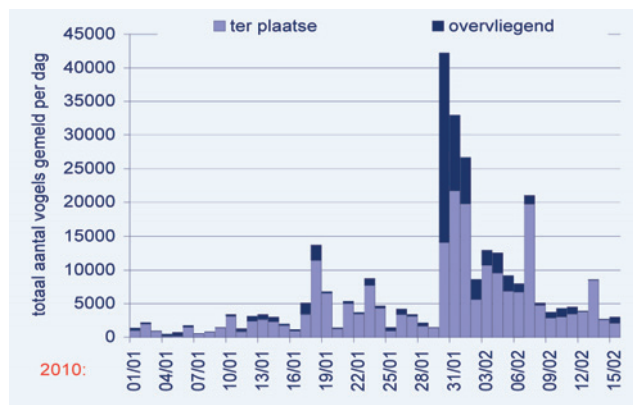
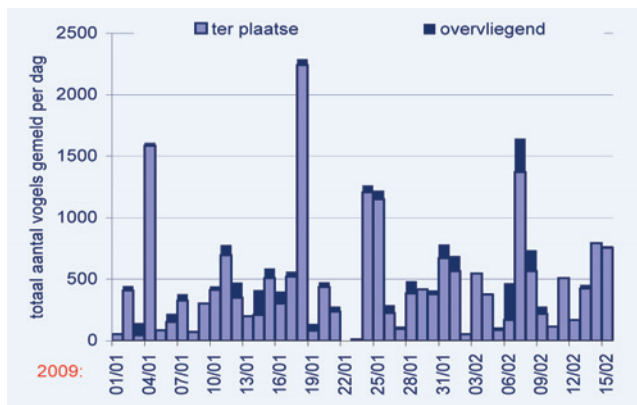
Op 5 januari 2009 viel er een dik pak sneeuw (10 cm) gevolgd door een week strenge vorst.

Vroeger zou dit voldoende geweest zijn voor massale sneeuwtrek, maar nu bewoog er amper iets. Verleerd? Even uitzitten en het zal wel overgaan. Maar dat was buiten de winter '09-'10 gerekend. Aanvankelijk was het aantal Kramsvogels laag in Vlaanderen: met weekssommen < 1.500 gemelde vogels en dagmaxima < 700 vogels waren er nog net iets minder in december '09 dan in december '08. In de tweede helft van december nam dat aantal lichtjes toe tijdens twee winterprikken, tot > 2.000 gemeld in de laatste week. Tijdens de derde winterprik vanaf 18 januari 2010 ging het dagmaximum in Vlaanderen plots naar 14.000 Kramsvogels. Maar dat was nog klein bier vergeleken met wat de volgende sneeuwval veroorzaakte op 30-31 januari. Toen barstte het pas echt los met meldingen van respectievelijk 42.000 en 33.000 Kramsvogels, waarvan de eerste dag de grote meerderheid actief op doortrek. Kennelijk had deze

Figuren 1 en 2. In 2005-2006 was de najaarstrek van Kramsvogels *Turdus pilaris* in België later dan eind vorige eeuw het geval was in Nederland en in 2008-2009 bleven ze bovendien grotendeels weg (bron: www.trektellen.nl)

In 2005-2006 the autumn migration by Fieldfares *Turdus pilaris* in Belgium was later than that at the end of the last century in the Netherlands and in 2008-2009 had all but disappeared (source: www.trektellen.nl)

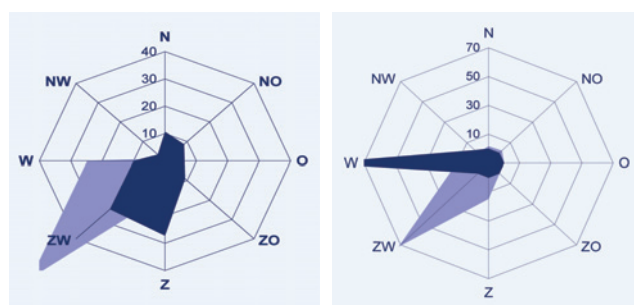
Figuren 3 en 4. Dagpatroon van aantal gemelde Kramsvogels *Turdus pilaris* in januari - half februari 2009 en 2010.

(Let op het grote verschil in schaal!)

Figures 3 and 4. Daily pattern of the number of Fieldfares *Turdus pilaris* in January – mid February 2009 & 2010. (note big difference in scale!)

zoveelste sneeuwzone (vierde winterprik bij ons) de sneeuw verder weg in Europa zo aangedikt dat voedsel zoeken onmogelijk werd en moesten ze nu alsnog evacueren. Ook de eerste week van februari bleven de gemelde aantallen zo'n 20 keer hoger dan de winter ervoor, dus veel vogels vonden België 'ver genoeg', te meer daar de sneeuw hier reeds was gedooid op 2 februari. In de Haspengouwse fruitstreek bleek het overweldigende aanbod aan niet geoogst fruit (vooral appels) als een magneet te werken en tot opbouw van groepen van duizenden exemplaren te leiden.

Opvallend was dat tijdens de massale sneeuwtrekgolf van eind januari 2010 vooral een zuidwest tot westelijke richting aangehouden werd; niet echt verschillend dus van de najaarstrek. In de zachtere periode voor en na de sneeuwtrek werd nog meer in zuidelijke richting gevlogen. De terugtrek tijdens de dooiperiodes tussen de winterprikken was ook relatief beperkt. Dit patroon geeft aan dat het mogelijk eerder om 'uitgestelde najaarstrek' ging die niet in de eerste plaats gericht was op het vinden van de meest nabije sneeuwvrije kuststrook zoals vroeger bij sneeuwtrek het geval was: zijn die vogels ondertussen verleerd wat de kortste weg naar een sneeuwarme kust is? Een gelijkaardig verschijnsel merkten we bij de (veel kleinere aantallen) Veldleeuweriken op sneeuwtrek eind januari 2010: meer dan 70 % naar zuidwest, 15 % zuid en 11 % naar het westen. Dat was wel even anders in bv. 1980 toen begin december massa's Veldleeuweriken allemaal in westelijke (98 %) tot noordwestelijke (2 %) richting wegluchtten terwijl er in onze contreien amper 4 cm sneeuw lag (Herremans 1981).

Figuren 5 en 6. Procentuele verdeling van gedocumenteerde vliegrichtingen tijdens sneeuwtrek:

LINKS: Voor Kramsvogels *Turdus pilaris* tijdens sneeuwtrek op 30-31 januari en 1 februari 2010 (lichtblauw: n = 38.591) en gedurende sneeuwvrije periodes voor- en nadien: 17-29 januari en 4-13 februari (donkerblauw: n = 11.683).

RECHTS: Voor Veldleeuweriken *Alauda arvensis* tijdens sneeuwtrek op 30-31 januari en 1-2 februari 2010 (lichtblauw: n = 1.968) en gedurende sneeuwtrek op 4 en 7 december 1980 (donkerblauw: n = 6.871).

Figures 5 and 6. Percentage split of documented flight directions during snow migration:

LEFT: For Fieldfares *Turdus pilaris* during snow migration on 30-31 January & 1 February 2010 (light blue: n=38.591) & during snow-free periods before & after this: 17-29 January & 4-13 February (dark blue: n=11.683).

RIGHT: For Skylarks *Alauda arvensis* during snow migration on 30-31 January & 1-2 February 2010 (light blue: n=1.968) & during snow migration on 4 & 7 December 1980 (dark blue: n=6.871)

Marc Herremans,
Natuurpunt Studie, Coxiestraat 11, B- 2800 Mechelen
marc.herremans@natuurpunt.be

Referenties

Herremans M. 1981. *Observatieverschillen en interpretatieproblemen bij zichtbare vogeltrek; natuurpark Dijleland najaar 1980*. Eindwerk, KU Leuven, Landbouwfaculteit. (200 blz.)

Lensink R. 2002. Kramsvogel *Turdus pilaris*. Pp. 206-207 in LWVT/SOVON 2002. *Vogeltrek over Nederland 1976-1993*. Schuyt & Co, Haarlem.

Leyens K. 2010. Waarom de voorbije winters niet méér Grote Zaagbekken en Nonnetjes opleverden. *Natuur.oriolus* 76 (4) 2010: XX-XX

Samenvatting – Abstract - Résumé

In de winter van 2009-2010 werd in Vlaanderen nog eind januari en begin februari opmerkelijke sneeuwtrek van Kramsvogels *Turdus pilaris* vastgesteld. Dit heeft geleid tot de opbouw van enorme groepen pleisterende vogels.

Snow migration... how was that again? Did Fieldfares still know in February 2010?

In the winter of 2009-2010 a significant snow migration of

Fieldfares *Turdus pilaris* was observed in Flanders. This led enormous groups of birds to stop over.

La migration nivale... C'était quoi encore? Les Grives litornes le savaient-elles encore en février 2011?

Au cours de l'hiver 2009-2010, on a observé en Flandre un flux migratoire important de Grives litornes *Turdus pilaris*, ce qui a conduit à la formation de vastes groupes d'oiseaux faisant escale.